

Какво представлява суфизмът

В последното десетилетие проблемите, свързани с историята, разпространението и функционирането на исляма на Балканите, придобиха особена актуалност. В тази връзка будят интерес и въпросите, представящи неговата идейна многоликост и доктринална разнородност в балканските територии.

От голямо значение за проучване на мюсюлманските суфийски течения и на ислямския мистицизъм като цяло са агиографските мюсюлмански съчинения. Те са важен източник на познание за религиозната история, защото разкриват аспекти от религиозните идеи и вярвания на своето време. Предоставят сведения за суфийските духовни вериги, получили признание сред мюсюлманските мистици, позволяват да се проследят връзките на зависимост между отделните мистици и утвърдилите се суфийски школи, дават възможност да се определи принадлежността на даден мистик към една или друга школа или течение.

Основополагаща роля в крайния пантеистичен суфизъм играе учението за единство и единственост на божественото битие (вахдет ал-вюджуд), разработено последователно в съчиненията на великия шейх Ибн Араби (1165-1240 г.), роден в Андалусия и наречен от едни „умъртвяващ религията”, а от други „възкресяващ религията”. Във философско-идеен аспект като предшественици на Ибн Араби може да се посочат Абу Язид Тайфур ал-Бистами (наричан още Баязид ал-Бистами, ум. 874 г.) и Абу Абдуллах ал-Хусайн ибн Мансур ал-Халладж (роден през 857 г. в Югозападен Иран и екзекутиран на 27 март 922 г.).

В унисон с предшестващата го суфийска традиция, най-вече с тази на Баязид Бистами, Мансур ал-Халладж счита, че крайна цел на мистика е единението с Бог и пълното разтваряне на личността на мистика в Бог (фана), при което той губи своите човешки качества и придобива божествените атрибути. Този стадий, наричан от Халладж „айн ал-джем”, е третият в живота на един суфи. Според него необходимо условие за съединяването на Бога и човека е любовта. Според Халладж Бог е трансцендентен. До акта на творението той беседва сам със себе си, съзерцавайки величието на своята субстанция. По този начин възниква Любовта. Първото проявление на Любовта е в Абсолюта и определя множествеността на неговите атрибути и имена. Желайки да съзерцава своята любов, той обръща поглед към Предвечността. Оттук Абсолютът извлича своето подобие, което носи неговите атрибути и имена. Това подобие е първочовекът - Адам. Мансур ал-Халладж смята, че

единението с Бог не разрушава и не измества личността, а я усъвършенства и ѝ придава свещени свойства. Човекът се превръща в живо „доказателство” и „свидетелство” за съществуването на Бог, в негово проявление в материалния свят. В учението на Халладж божественият дух се проявява, вселява се, низхожда в душата на мистика. Като резултат от това думите и действията на последния се определят от божественото съизволение. В синтезиран вид според интерпретацията на Халладж Бог съзерцава себе си в сърцето на мистика (калб).

Във философски аспект идеите на Халладж оказват въздействие върху Ибн Араби, Джелиледдин Руми и други суфии-пантеисти. Според концепцията вахдет ал-вюджут битието само по себе си представлява проява на „единната божествена същност” в безкрайни и непрестанно изменящи се образи на материалния свят, представляващи огледала, в които се оглежда самият Бог. В същото време самият Абсолют, който е съвършено непознаваем като творец, създаващ света, е „космическо огледало”, в което се оглеждат материалните същности. Въпреки разделението на творец (Хак) и творения (халк) светът за Ибн Араби винаги остава единен. Възможните проявления на Бога са безгранични и това предопределя неизчерпаемостта на нашия свят. Божественото битие няма име и атрибути, проявяващи се в света на явленията. Самото то постоянно се стреми да се „завърне” към своето първоначално състояние и почива на принципа: цялата реалност от начало до край изхожда само от един Бог и се възвръща към него.

В тясна връзка с идеята за единство и единственост на битието е концепцията за предвечното съществуване на Мохамед до творението - ан-Нур ал-Мохаммади (сиянието, светлината на Мохамед) или Хакикат ал-Мохаммади (Истината на Мохамед), получила завършек пак в трудовете на Ибн ал-Араби. Това учение визира божествения образ в неговата първоначална цялостност, божественото съзнание, светлината, от която е сътворено всичко. Нур ал-Мохаммади е вечната безсмъртна субстанция на творението и пророческата приемственост, при която светлината (нур) преминава от Адам през веригата пророци, докато стигне и се прояви у Мохамед.

Концепцията за сиянието на Мохамед е възприета от редица суфийски течения, и то от онези, които се отнасят към радикалния суфизъм. Според суфиите Мохамедовото сияние (Мохамедовата светлина) преминава и се възплъщава в мистиците, достигнали най-висшата степен в суфийската йерархия - кутб (полус). Всъщност според суфийската концепция за вилайя постът на кутба не е наследствен. За да достигнеш този най-висок ранг сред светците, трябва да се изявиш в духовен смисъл, да покажеш,